

„KIRÁLYOK ZSOLTÁRA, ZSOLTÁROK KIRÁLYA”

A 72. zsoltár előállása és teológiája

a Zsoltárok könyve redakciójának tükrében

A doktori értekezés tézisei

1) Jelenlegi formájában a Zsoltárok könyve nem különálló költemények „amorf halmaza”, hanem tudatosan megszerkesztett koncepcionális mű, melynek módszertani következménye, hogy a zsoltárok teljesen izolált vizsgálata helyett figyelembe kell venni az egyes zsoltárok értelmezésében szintén releváns, a (rész)gyűjtemények és a teljes könyv által megjelenített tágabb irodalmi kontextust is. A diakrón és szinkrón szempontok együttes érvényesítésével, valamint a redakciótörténeti módszer alkalmazásával jelen disszertáció napjaink nemzetközi zsoltárkutatásának egy formálódó, újabb paradigmájához kíván hozzájárulni.

2) A Zsoltárok könyve kompozíciójában kiemelt figyelmet érdemelnek a strukturálisan fontos pozíciókban elhelyezkedő zsoltárok, melyeknek értelmezésekor nemcsak lehetséges, de szükséges túllépni az adott költemény határait. A Zsoltárok könyve előállításának közepéről bővülő modellje értelmében a Zsolt 72 viszonylag korán utat talált a Pszaltériumba, sőt gyűjteményi kontextusának struktúrájában kezdetektől fogva meghatározó szerepet töltött be mint záró költemény. A Zsolt 72 irodalmi növekedése ezért nem független a Zsoltárok könyvének irodalmi növekedésétől, a zsoltár előállítására irányuló kérdésfelvetés pedig nem függetleníthető a könyv előállításának kérdésétől.

3) A Zsolt 72 vizsgálata során eddig született irodalom- és redakciótörténeti eredmények kritikai felülvizsgálata és pontosítása mentén elemzésünk hat irodalmi réteget mutatott ki.

A zsoltár Kr. e. 7. századi alaprétegét az 1ab–8.12–14.16–17a^{ab} versekben állapítottuk meg. A fogság korában, a Kr. e. 6. sz. közepén került sor az egykor önálló költemény gyűjteményi integrációjára. A 72. zsoltár ekkor vált az Ászáfita Zsoltárkönyv (Zsolt 50–83*) részévé, és egészült ki az 1aa.4*.14*.20 bővítésekkel. A Kr. e. 6. század második felére datálható a zsoltár egy terjedelmesebb továbbírása, a Zsolt 72,9–11, mely a Perzsa Birodalom expanziójával megváltozott nemzetközi helyzetre és a fogság korának lezárulására reagál, redakciótörténetileg pedig az Elohistá Zsoltárkönyv (Zsolt 42–83*) összeállításával függ össze. Az Elohistá Zsoltárkönyv népek-perspektíváját értelmezi újra a Kr. e. 5. században beszerkesztett kórahita függelék (Zsolt 84–88*), mely redakció a Zsolt 72,15.17a^g.b kiegészítéseit eredményezte. A Zsolt 72,3*.7* versek kisebb módosításai a perzsa kor végére (Kr. e. 4. sz. közepe) kialakuló Zsolt 2–89* redakciójához köthetők. A zsoltár utolsó, hellenista kori (ca. Kr. e. 4/3. sz.) kiegészítése a doxologikus záradék (Zsolt 72,18–19), melyet a Zsolt 2–106* redaktora illesztett a királyzsoltár végére.

4) A Zsolt 72 irodalmi növekedése egy olyan teológiai *relecture*-folyamatot rajzol meg szerves összefüggésben a könyv teológiai koncepciójának kialakulásával, melyben a reprezentatív teokrácia, valamint a földi uralkodóval nem számoló abszolút teokrácia tendenciáinak bipolaritását figyelhetjük meg.

A Zsoltárok könyve mai formája arról tanúskodik, hogy a királyság elvesztése után is folytatódott a királyzsoltárok hagyományozása, értelmezésük azonban a történelmi helyzet és a társadalmi kontextus alakulásával folyamatosan változott. A 72. zsoltár teológiájának újraértelmezéseit a monarchia korától (Kr. e. 7. sz.) a hellenista kor kezdetéig (Kr. e. 3. sz.) kísérhetjük végig. Az alapzsoltár a (júdai) királyt és királyságot legitimáló teológiai-liturgiai programszöveg, mely a királyság elvesztésével restaurációs váradalmakat ébresztő és a nemzeti identitást erősítő imádsággá alakul egy korai zsoltárgyűjtemény részeként. A fogság után az univerzalitás gondolata és a „protomessiaszi” jelleg erősödik fel a zsoltárban, végül a doxológia a jelenléti teokráciával teremt dialógust. A zsoltárban ily módon megjelenő újraértelmezési

folyamat korrelál a Zsoltárok könyve szukcesszív növekedése során érzékelhető különböző teológiai hangsúlyokkal. Így a Zsolt 72 végső szövegében, illetve annak teológiájában a Zsoltárok könyvének koncepcionális alapmodelljét fedezhetjük fel.